

14. Σχέδια διαμετρικής τομής των κεραμικών: α) αρ. 1, β) αρ. 2, γ) αρ. 3, δ) αρ. 4, ε) αρ. 5, στ) αρ. 6, ζ) αρ. 7, η) αρ. 8, θ) αρ. 9.

στις όψεις των Μεσοαιωνικών και επί τουρκοκρατίας εκκλησιών μας». I. Εισαγωγή. II. Τα κεραμικά των Αγ. Θεοδώρων, ασλ. 19, Δεκέμβριος 1978. Γ. ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. IV. Τα κεραμικά του καθολικού της Παναγίας της Φανερωμένης της Σαλαμίνας, Απρίλιος 1980.

2. Του ίδιου. III. «Τα κεραμικά της Παναγίας του Μέρμηκα της Νουπιόνας», ασλ. 26, εκ. 55.

3. Του ίδιου. «Η ελληνική μεσοαιωνική κεραμική», Αρχαιολογία 17, Νοέμβριος 1985.

4. Του ίδιου. «Κεραμική - Πρώτα όλα, λέιζερ, αντίθεσης, υαλοπίνακα», Αρχαιολογία 20, Αύγουστος 1986.

5. LIANA TONGIORGI. «Ceramiche Pisane», Soprintendenza ai Monumenti e Gallerie di Pisa. Mostra di Pisa, Pisa, Museo Nazionale di San Matteo, 1967. Quilici G. VINDY. «Ceramica Pisana nel corico di una nave affondata presso Cannes», Antichita Pisana, 1974.

The Ceramics of the Phaneromeni Chapel on Salamina Island.

G. Nikolakopoulos

The chapel of the Phaneromeni Monastery is adjacent to the south wall of the catholicon. It is a stone-built, single-vaunted basilica with a gable roof. Nine Post-byzantine ceramics are inlaid in the south and east walls as well as in the masonry of the central apse.

Το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Πολιτισμού για τη διαφύλαξη, προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς (που κατατέθηκε στη Βουλή στις 20 Ιανουαρίου) περιλαμβάνει διατάξεις ποινικού δικαίου στο δεύτερο κεφάλαιο του. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από εγκληματικές ενέργειες (που συνήθως κωδικοποιούνται με τον όρο «αρχαιοκαπηλία») αποτελεί τον πρωταρχικό στόχο των διατάξεων αυτών, τις οποίες διέπουν δύο βασικές κατευθυντήριες γραμμές:

α) η θέσπιση ιδιώνυμων αδικημάτων, και
β) η επιβολή βαρύτερων ποινών στους παραβάτες.

Η πρώτη κατευθυντήρια γραμμή απορρέει από την ανάγκη να καλυφθούν τα κενά του ισχύοντος νόμου 5359/1932 «περί αρχαιοτήτων», οι διατάξεις του οποίου δεν καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα των ενεργειών με τις οποίες προσβάλλεται η κυριότητα του Δημοσίου επί των αντικειμένων που συναποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά, κυρίως των αρχαίων.

Καθίσταται λοιπόν αναπόφευκτη η εφαρμογή από τα δικαστήρια των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα που αφορούν την κλοπή (άρθρο 372 ΠΚ), την υπεξαίρεση (άρθρο 375 ΠΚ) και την αποδοχή προϊόντων εγκλημάτων (άρθρο 394 ΠΚ), ή ακόμη και των διατάξεων του Τελωνειακού Κώδικα για την λαθρεμπορία.

Στόχος της θέσπισης με το σχέδιο νόμου ιδιώνυμων αδικημάτων είναι να παύσει η προσφυγή στις διατάξεις αυτές, που είναι σήμερα αναγκαία προκειμένου να κατοχυρωθεί η ποινική προστασία των έργων πολιτισμού που συγκροτούν την πολιτιστική κληρονομιά.

Τα θεσπιζόμενα ιδιώνυμα αδικήματα είναι: παράνομη κατοχή, κλοπή, υπεξαίρεση, φθορά, αποδοχή προϊόντων εγκλημάτων, παράνομη εξαγωγή, παράνομη ανασκαφή ή έρευνα του θύσου, ληστεία, παράτρηση, παράνομη εμπόριο.

Η λύση αυτή είναι σαφώς προτιμότερη από την παράλληλη εφαρμογή των διατάξεων του ισχύοντος νόμου περί αρχαιοτήτων και των διατάξεων του Ποινικού Κώδικα.

Αντίθετα, είναι αμφίβολο η αποτελεσματικότητα των επαπειλούμενων ποινών. Το σχέδιο νόμου τιμάρει σε βαθμό κακοφυγίας τα περισσότερα από τα θεσπιζόμενα αδικήματα και προδίδει την επιβολή ποινών κάθειρξης, σε ωριμαμένες περιπτώ-

Το νομοσχέδιο για το ΤΑΠΑ

Οι ποινικές διατάξεις του νέου σχεδίου νόμου για την πολιτιστική κληρονομιά.

Το νομοσχέδιο για το ΤΑΠΑ και την ποινική προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, που είχε γίνει γνωστό στις αρχές του 1987 και προκάλεσε πολλές αντιδράσεις, «ενεργοποιείται» και πάλι, δίχως αλλαγές. Για πληρέστερη ενημέρωση των αναγνώστών μας δημοσιεύουμε παρακάτω άρθρο του δικηγόρου κ. Β. Βασιλακάκη και αναδημοσιεύουμε το μεγαλύτερο μέρος από το άρθρο του συνεργάτη μας Βασίλη Δωροβίνη, που δημοσιεύθηκε στο «Βήμα» της 29.3.1987.

Βαγγέλης Ν. Βασιλακάκης

Διδάκτωρ Νομικής-Δικηγόρος

σεis μέχρι δέκα ετών και σε άλλες μέχρι είκοσι ετών. Επιβάλλεται ακόμη και ισόβια κάθειρξη σε ωριμμένες περιπτώσεις κλοπής ή ληστείας. Η επιβολή των ποινών αυτών απορρέει από την γνωστή άποψη, σύμφωνα με την οποία όσο πιο βαρείες είναι οι επαπειλούμενες ποινές, τόσο πιο πολύ μειώνεται ο αριθμός των παραβάσεων. Η ορθότητα της άποψης αυτής είναι ιδιαίτερα αμφισβητούμενη, δεδομένου ότι η τέλεση αξιωμαίων πράξεων συνεχίζεται όσο διατηρείται το πλέγμα των κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων που εκτρέφουν τις πράξεις αυτές. Έτσι, επιβάλλοντας βαρείες ποινές, ο νομοθέτης το πολύ μεταβάλλει ορισμένους ειδικούς όρους των εγκληματικών ενεργειών: ο αρχαιοκαπηλός που κινδυνεύει να καταδικασθεί σε πολετική κάθειρξη θα αναπροσαρμόσει τα κέρδη του κατ' αναλογία προς το αυξημένο «ρίσκο» που παίρνει.

Εξ άλλου, και υπό το ισχύον σήμερα δίκαιο προβλέπεται για την αρχαιοκαπηλία η επιβολή ποινών κάθειρξης σύμφωνα με τον ν. 1608/1950 «περί αυξήσεως των ποινών των ηρωδολιπειμένων δια τους καταχραστάς του Δημοσίου...». Αυτό συμβαίνει όταν η κλοπή κ.λ.π. έργων πολιτισμού στρέφεται κατά του Δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου και το όφελος του δράστη ή η ζημία του Δημοσίου (ή του Ν.Π.Δ.Δ.) υπερβαίνει το εκάστοτε καθορισμένο όριο, που από το 1982 ανέρχεται στο ποσό των 2.000.000 δραχμών. Με βάση τον ν. 1608/1950 πληθώρα παραβάτων του ισχύοντος νόμου περί αρχαιοτήτων έχουν καταδικασθεί σε ποινές κά-

θειρξης, χωρίς θέβαια το γεγονός αυτό να οδηγεί στην περικοπή της αρχαιοκαπηλίας.

Εκτός λοιπόν του ότι η αποτρεπτική λειτουργία τους έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι είναι περιορισμένη, οι επαπειλούμενες ποινές κάθειρξης είναι πολύ πιθανό να οδηγήσουν στην αυτοσαύρευση του μελλοντικού νόμου, αφού σε πολλές περιπτώσεις θα είναι ιδιαίτερα δύσκολο για τα δικαστήρια να επιβάλουν τελικά την από κάθε άποψη εξοντωτική ποινή της κάθειρξης.

Το σχέδιο νόμου διακρίνει τρεις κατηγορίες προστατευόμενων έργων: τα έργα πολιτισμού (άρθρο 8 παρ. 1), τα ελάχιστα έργα πολιτισμού (άρθρο 8 παρ. 2) και τα έργα πολιτισμού μικρής αξίας (άρθρο 19). Η διάκριση αυτή είναι βασική όσον αφορά τις προβλεπόμενες ποινές. Αν η εγκληματική πράξη έχει ως αντικείμενο ελάχιστα έργα πολιτισμού (δηλ. σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 8, έργα «που αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς», και, κατά την διατύπωση του σχεδίου, «ο δράστης τελεί εν γνώσει της αξίας του», επαυξάνονται τα όρια των προβλεπόμενων ποινών με ειδική παράγραφο στα επί μέρους άρθρα. Θεσμοθετείται με τον τρόπο αυτό διακεκριμένη περίπτωση παράνομης κατοχής, κλοπής, υπεξαίρεσης, φθοράς, αποδοχής ή παράνομης εξαγωγής έργων πολιτισμού. Ενώ π.χ. η υπεξαίρεση τιμωρείται κατ' αρχήν με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών, αν έχει ως αντικείμενο ελάχιστα έργα πολιτισμού επιβάλλεται το ανώτατο όριο πρόσκαιρης κάθειρξης, δηλ. κάθειρξη

μέχρι είκοσι ετών.

Η διάκριση ανάμεσα σε έργα πολιτισμού και ελάχιστα έργα πολιτισμού δημιουργεί διάφορα προβλήματα. Κατ' αρχήν γεννάται ένα βασικό αποδεικτικό πρόβλημα όσον αφορά την γνώση της αξίας του ελάχοντος έργου πολιτισμού από τον κατηγορούμενο.

Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να διαπιστωθεί αν ο τελευταίος γνωρίζει ότι το αντικείμενο της πράξης του είναι αναπόσπαστο στοιχείο της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και, ως εκ τούτου, αποτελεί ελάχιστα έργα πολιτισμού. Πρόκειται για στάθμηση υποκειμενική και, κατά συνέπεια, ιδιαίτερα δυσσποδευτική. Γεννάται επομένως το ερώτημα με ποιο τρόπο θα προσδιοριστεί σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση αν ο κατηγορούμενος γνώριζε τον ελάχιστα χαρακτήρα του πολιτισμού.

Στο σημείο αυτό εμφανίζεται μια σημαντική ατέλεια του σχεδίου, που δεν καθιερώνει αντικειμενικά κριτήρια για τον χαρακτηρισμό κάποιου έργου ως ελάχοντος. Έτσι, για να χαρακτηριστεί ένα πράγμα ως ελάχιστα έργα πολιτισμού στα πλαίσια της εφαρμογής των διατάξεων του σχεδίου, το άρθρο 24 προβλέπει την διεξαγωγή πραγματογνωμοσύνης για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Η διαδικασία για τη διερεύνηση της πραγματογνωμοσύνης καθορίζεται κατά τρόπο που δεν είναι ο καλύτερος δυνατό: προηγείται γνωμοδότηση επιστημονικού οργάνου και επακολουθεί έκθεση πραγματογνωμοσύνης (με εισηγητή τον συντάκτη της γνωμοδότησης!) από το κατά περι-

πτωση αρμόδιο Κεντρικό συμβούλιο. Το βασικότερο όμως πρόβλημα δεν εντοπίζεται στα διαδωδωτά και συνάμα ασαφή χαρακτηριστήρια της διαδικασίας αυτής, αλλά στο ότι ο χαρακτηρισμός ως εξεχόντος ενός έργου πολιτισμού γίνεται μετά την τέλεση της αξιόπιστης πράξης, της οποίας είναι αντικείμενο το εν λόγω έργο. ανακύπτει το ερώτημα κατά πόσο η επιβολή των αυστηροτέρων ποινών που επισύρει ο μεταγενέστερος χαρακτηρισμός ως εξεχόντος του έργου πολιτισμού συνάδει προς την βασική συνταγματική επιταγή σύμφωνα με την οποία δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από αυτή που προβλέπεται όταν τελεσθήκε η αξιόπιστη πράξη (άρθρο 7 παρ. 1 συν.). επί πλέον, το γεγονός ότι ο χαρακτηρισμός γίνεται κατά περίπτωση εγκυμονεί τον κίνδυνο αυθαίρετων ή μεροληπτικών κρίσεων (κυρίως αν ληφθεί υπόψη το κατ' εξοχήν υποκειμενικό στοιχείο στο οποίο βασίζεται ο χαρακτηρισμός), έτσι ώστε να είναι σχεδόν δεδομένη η άνοση ποινική μεταχείριση. Κι ακόμη, δεν κατοχυρώνεται κανένα δικονομικό δικαίωμα του κατηγορούμενου α' όλη την διαδικασία, η επίδραση της οποίας ως προς το ύψος της ποινής είναι καταλυτική. Εξ άλλου, σε αρκετά παράδοξα συμπεράσματα καταλήγει η συσχέτιση των επί μέρους διατάξεων. Π.χ. αυτό που κρύβει το έργο πολιτισμού που έχει κλέψει κάποιος άλλος τιμωρείται με ποινή κάθειρξης μέχρι είκοσι ετών (άρθρο 13), ενώ αυτός που το εξαγεί ή προσπαθεί να το εξαγάγει θα τιμωρηθεί μόνο με ποινή φυλάκισης (άρθρο 14). Και όμως, με την παράνομη εξαγωγή το έργο πολιτισμού απομακρύνεται οριστικά από την επικράτεια, προς όφελος των κυκλωμάτων διεθνούς αρχαιοκαπηλίας. Προβλήματα δημιουργεί και η διάταξη του άρθρου 15 («όποια, χωρίς έγκριση της αρμόδιας αρχής, ανασκάπτει ακίνητο ή ερευνά το θυθό με σκοπό την ανεύρεση αρχαίων τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και χρηματική ποινή, αν η πράξη του δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλη διάταξη»). Αν ψηφισθεί τελικά η διαταγή αυτή, που τιμωρεί κατά καινοφανή τρόπο και αντιβαίνοντας βασικές δικαστικές αρχές την πρόθεση (πώς άραγε διαπιστώνεται ο σκοπός ανεύρεσως;), οι ασχολούμενοι με το υπέρβιο φάσμα πρέπει να πάρουν τα μέτρα τους για ν' αποφυγούν δυσάρεστα πλέγματα.

Ανησυχητική είναι η αστυνομική λογική διάταξη του άρθρου 21 που ακολουθεί τα χνάρια της — χουντι-

κής και μεταχουντικής — νομοθεσίας περί ναρκωτικών: ο υπόδικος αρχαιοκαπηλός που δίνει «χρήσιμες» πληροφορίες στις δικαστικές αρχές μένει ατιμωρήτος ή τιμωρείται με μειωμένη ποινή. Η διείσδυση της λογικής αυτής και στη νομοθεσία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς πρέπει να κεντρίσει την ευαισθησία όλων μας. Με την θεσμοθέτηση του «καρφώματος» ως στοιχείου που τείνει να υποκαταστήσει σε σημαντικό βαθμό την δικαϊκή κρίση, ανααιρούνται βασικές αρχές της έννομης τάξης και, ακόμη, ανοίγει ο δρόμος για την ενοχοποίηση και αδών, προς όφελος των αποδεδειγμένων ενόχων. Ας σημειωθεί ότι, αν κρίνουμε από την μέχρι τώρα εμπειρία της αντίστοιχης διάταξης της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, η αποτελεσματικότητα αυτών των αστυνομικής λογικής διατάξεων είναι περιορισμένη.

Από την άλλη πλευρά, αποτελεί βασική έλλειψη του σχεδίου το γεγονός ότι δεν λαμβάνεται η κατάλληλη μέριμνα για την αντιμετώπιση της διεθνούς αρχαιοκαπηλίας που είναι γνωστό ότι μαστιεί την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας μας, είναι χαρακτηριστικό ότι η παράνομη εξαγωγή έργων υλοπιισμού, δηλ. η ιψώδη η την οποία τα τελευταία απομακρύνονται ανεπιστρεπτι από την χώρα μας, τιμωρείται με σχετικά ήπια ποινή, κυρίως όμως δεν διασφαλίζεται η ποινική προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς έναντι των ενεργειών των ξένων αρχαιοκαπηλών, οι οποίοι κατευθύνουν τις παράνομες ενέργειες από τα εξωτερικά, όπου και παραλαμβάνουν τελικά τα παρενόηκτα σφαιραβέντα έργα πολιτισμού, κυρίως αρχαία. Ως προς το θέμα αυτό θα μπορούσε να αξιοποιηθεί το προηγούμενο των σχετικών διατάξεων της Σύμβασης των Δελφών της 23.6.1985 «σχετικό με τα αδικήματα που αφορούν πολιτιστικά αγαθά», την οποία η Ελλάδα έχει ήδη υπογράψει με ιδιαίτερη προθυμία.

Με βάση τις παρατηρήσεις αυτές (και δεν είναι οι μοναδικές που μπορούν να γίνουν), συνάγεται το συμπέρασμα ότι για να έχει βετικά αποτελέσματα η (απαραιτήτη) αναμόρφωση του ισχύοντος νομικού πλαισίου για την ποινική προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, πρέπει να επανεξετασθούν πολλά σημεία των διατάξεων που περιλαμβάνει το πρόφορο σχέδιο νόμου. Και προφανώς να εγκαταλειφθεί η αντίληψη ότι η προστασία αυτή κατοχυρώνεται μόνο με την πρόβλεψη αυστηρών ποινών.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ

Μετα το 1961 λοιπόν, ελπιόνα εννομενταν να συνελθούσαν κάποια ανασκοπικά θέματα που είχαν συζητηθεί με προπομπή του τότε ΓΟΚ (από τον ν. 622/1977, με το Π.Δ. του 1979 (για χαρακτηρίσει από 432 οικισμούς ως παραδοσιακούς και με το ν. 880/1979 (για τη μεταφορά του αντελεστή διούρησης), θέματα που σφαιραβένταν στο επίπεδο της παλεοδομικής νομοθεσίας. Η ανανομή υπήρχε, τόσο ως προς τις εξασφαλίσεις των μέτρων αυτών, όσο και προς την επεξεργασία και στη δημιουργία Ενιαίου Θεσφί Προστασίας. Μετά πέντε χρόνια, εμείς υποχρεωώμασταν να κοινοποιήμασθε ότι ούτε αναγκαία σύλληψη του προβλήματος, στις πραγματικές του διαστάσεις έγινε, ούτε η επιβαλλόμενη πολιτική βούληση υπήρχε, αλλά και όσα θέματα πήγαν να γίνουν καταλήξαν να είναι θέματα διελεύσεως ουδέποτε δημοσκοπημένα τα 2 διατάγματα που προέβλεπώνταν ήδη από τον ν. 1337/1983 (α. 32) σοο και από τον ν. 1312/1985 (α) για τις υποχρεώσεις ιδιοκτητών διατηρήσεων κτιρίων, στο α. 4 του νέου ΓΟΚ (έμερας διούρησης) εναντίον της πολιτιστικής μας κληρονομιάς ενώ με τον νέο νόμο 1653/1986 για το περιβάλλον διατηρήσεων εκκρίστησαν και εξεπαινώσανται διαδοχικές νομοθεσίες που προέβλεπαν την ισχυρή τήρηση και τήρηση, ενώ διατηρήσανται περαιτέρω εντελώς ξεπερασμένα νομοθετήματα, όπως το ν.δ. του 1929 για την ετοιμοπόρεια.

Να λοιπόν, στα να νομοθεσία του ΥΠΠΟ, αναμενόμενα με πολλές ελλείψεις. Είληδες οι οποίοι φαίνεται ότι διακρίνονται από ένα κενό, και μια ασυντηγική διάθεση που, το σύνολό της, που μετέπειτα βουλή και όχι κήρυξη νόμοιο και μελέτη των προαυτων.

Το Ανι αναγκαία περιερισμένη έκταση άρθρο όπως το παρόν δεν είναι δυνατό να αναλύομασθε το σχέδιο σε όλη την έκταση του. Θα παραπομπήμασθε, λοιπόν, στα κατά τη γνώμη μας εισηγητικά στοιχεία και μελέτες, κενά και άλλα, που έχουν μέρους του που, περιέργως, ελάττωμα θέλουμε όσον αναλογούν, μέχρι σήμερα με το έθνος.

Καταρχήν επισημαίνουμε την αντίθεση να δημοσιευθεί οργανωμένη με αντικείμενο την πολιτιστική κληρονομία και η επανωμία του να αναφέρεται μόνο σε πόρους από αρχαιότητες. Έπειτα, κατά την πρόθεση του Νέου, να πρόκειται για οργανωμένη περιουσία και μελέτες, κενά και άλλα, που είναι ουσιαστικά ανεξέλεγκτος άνω σημεία εποπτείας, ενώ, για τον λόγιο το ασφαλείς: Το Διοικητικό συμβούλιο του αποτελείται από ενάτα μέλη, από τα οποία ένα είναι ο προϊστάμενος κλασικών αρχαιοτήτων του ΥΠΠΟ, ένας των βυζαντινών, άλλο δεν συμπεριέχει ο προϊστάμενος της Διεύθυνσης γενικών υπηρεσιών, διατηρητικής είναι ο διαπιστωτής ενός αναλυτικού ως μέλους, ενώ δεν προβλέπεται διορισμός αρχαιολόγου ως μέλους για το υπόλοιπο μέλη δεν αποτελείται καμιά «τρίτη» με το αντικείμενο (πολιτιστική κληρονομία) τέλος, ως μόνο πρόσωπα για τον Πρόεδρο του Δ.Σ. απαιτούνται ένα άλλο πλίσιο ανάστομο εκπαιδευτικού «βραβείο» απευθυνόμενα είναι — και επίσης σε θέματα διατηρητικής — ένα πρόσωπο, το άλλο επιμελεί η γνώση των αρθρών επιστημονικών συμ-βούλων του ΥΠΠΟ, υποκαταλείπει το ΤΑΠΑ, παύσει να είναι θεσμοθετική για τον ΟΕΑΠ.

Εργασιο να ένα τρίτο σημείο, που έκανε να χυθεί